

04/37

Prostředky státního rozpočtu poskytované jako státní příspěvek ve prospěch účastníků penzijního připojištění

Kontrolní akce byla zařazena do plánu kontrolní činnosti Nejvyššího kontrolního úřadu (dále jen „NKÚ“) na rok 2004 pod číslem 04/37. Kontrolní akci řídila a kontrolní závěr vypracovala členka NKÚ Ing. Jana Krejčová.

Cílem kontroly bylo prověřit hospodaření s prostředky státního rozpočtu poskytovanými penzijním fondům.

Kontrolu provedly v období od března do listopadu 2004 skupiny kontrolujících NKÚ z odboru státního rozpočtu a územního odboru jižní Morava.

Kontrolováno bylo období od roku 2001 do roku 2003, v případě věcných souvislostí i období navazující.

Kontrolovanými osobami byly:

Ministerstvo financí (dále jen „MF“);

ABN AMRO Penzijní fond, a. s. (dále jen „ABN AMRO“);

CREDIT SUISSE LIFE & PENSIONS PENZIJNÍ FOND, a. s. (dále jen „CREDIT SUISSE“);

ČSOB Penzijní fond Stabilita, a. s., člen skupiny ČSOB (dále jen „PF Stabilita“);

Penzijní fond České pojišťovny, a. s. (dále jen „PF ČP“);

Penzijní fond České spořitelny, a. s. (dále jen „PF ČS“).

Námítky proti kontrolnímu protokolu podaly čtyři kontrolované osoby. Námítky byly vypořádány vedoucími skupin kontrolujících rozhodnutími o námítkách.

Odvolání proti rozhodnutí o námítkách uplatněné MF bylo vypořádáno usnesením Kolegia NKÚ.

K o l e g i u m NKÚ na svém XXII. zasedání, konaném dne 14. prosince 2004,

s c h v á l i l o usnesením č. 4/XXII/2004

k o n t r o l n í z á v ě r v tomto znění:

I. Úvod

Penzijní připojištění se státním příspěvkem upravuje zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením (dále jen „zákon č. 42/1994 Sb.“). Ustanovení zákona určují podmínky pro poskytnutí státního příspěvku, stanoví okolnosti vzniku a podmínky pro činnost penzijních fondů a ustanovují státní dozor nad penzijními fondy.

Podle tohoto zákona *účastníkem* penzijního připojištění může být pouze fyzická osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území České republiky, která s penzijním fondem uzavře písemnou smlouvu. Smlouva obsahuje jednak závazek účastníka platit příspěvky, jednak závazek penzijního fondu příspěvky shromažďovat, nárokovat státní příspěvek k nim a poskytovat účastníkovi dávky penzijního připojištění. Součástí smlouvy je penzijní plán, který upravuje podrobněji vzájemné vztahy.

Penzijní připojištění mohou podle zákona č. 42/1994 Sb. provádět pouze právnické osoby, které splní podmínky tohoto zákona a obdrží k tomu povolení MF (v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Komisí pro cenné papíry). Na základě tohoto povolení mohou používat označení „*penzijní fondy*“. Musejí mít formu akciové společnosti a v oblastech, které neupravuje zákon č. 42/1994 Sb., se řídí obchodním zákoníkem.

K ochraně oprávněných zájmů účastníků penzijního připojištění je nad oblastí penzijního připojištění vykonáván **státní dozor** MF. Úkolem státního dozoru je zejména zajistit, aby státní příspěvek byl účastníku penzijního připojištění poskytnut pouze jednou (tuto kontrolu nelze zajistit v rámci jednotlivých penzijních fondů), a dále odebírat povolení penzijním fondům a kontrolovat dodržování podmínek zákona č. 42/1994 Sb. v průběhu existence penzijních fondů, vykonávat dohled nad činností penzijních fondů a jejich depozitářů, uplatňovat sankce vůči penzijním fondům v případě nedodržování zákona č. 42/1994 Sb., provádět kontroly.

V době kontroly bylo činných 12 penzijních fondů s cca 2,6 mil. účastníků. Dalších devět penzijních fondů bylo v roce 2004 v likvidaci.

Poznámka: Právní předpisy uváděné v tomto kontrolním závěru jsou aplikovány ve znění platném pro kontrolní období.

II. Státní příspěvek

1. Uvolňování státního příspěvku ze státního rozpočtu

Finanční prostředky na státní příspěvky k penzijnímu připojištění jsou rozpočtovány v kapitole státního rozpočtu Všeobecná pokladní správa. Ve schválených rozpočtech pro roky 2001 až 2003 byly rozpočtovány od 3 000 mil. Kč do 3 250 mil. Kč ročně.

Skutečný objem prostředků poskytnutých penzijním fondům pro tento účel byl nižší, a i když se podíl skutečného čerpání státního příspěvku na schváleném rozpočtu v jednotlivých kontrolovaných letech postupně zvyšoval, existoval v rozpočtu vždy prostor pro provádění rozpočtových opatření a pro použití takto uvolněných prostředků k jiným účelům.

Tabulka č. 1 – Plnění rozpočtu výdajů na státní příspěvky k penzijnímu připojištění

(v mil. Kč)

Rok	Rozpočet schválený	Rozpočet po změnách	Skutečnost	Plnění rozpočtu po změnách (v %)	Plnění schváleného rozpočtu (v %)
2001	3 200	3 200	2 616	81,75	81,75
2002	3 250	2 778	2 745	98,81	84,46
2003	3 000	2 882	2 882	100,00	96,07
Celkem	9 450	8 860	8 243	93,04	87,23

MF vykazovalo ve statistických přehledech jako vyplacené státní příspěvky veškeré uvolněné prostředky, přičemž nezohledňovalo tu skutečnost, že za toto období vrátily penzijní fondy do státního rozpočtu na příjmový účet MF „Příjmy z činnosti RO – Penzijní fondy“ celkem 540 mil. Kč, jak také vyplývá z tabulky č. 2.

Tabulka č. 2 – Přehled poskytnutých a vrácených státních příspěvků

(v mil. Kč)

Rok	Státní příspěvky poskytnuté ze státního rozpočtu	Státní příspěvky vrácené jednotlivými penzijními fondy	Rozdíl
2001	2 616	167	2 449
2002	2 745	179	2 566
2003	2 882	194	2 688
Celkem	8 243	540	7 703

2. Poskytování státního příspěvku a jeho kontrola

Pro plnění kontrolní a dozorové funkce vybuďovalo MF informační systém, který zpracovává údaje o jednotlivých smlouvách účastníků poskytované penzijními fondy a který zejména umožňuje:

- a) kontrolu oprávněnosti žádosti o poskytnutí státního příspěvku,
- b) kontrolu povinnosti státní příspěvek vrátit,
- c) kontrolu dodržení zákonných lhůt pro vrácení státního příspěvku,
- d) kontrolu správnosti výše poskytnutého nebo vráceného státního příspěvku,
- e) výpočet předpokládaného penále při pozdním vrácení státních příspěvků do státního rozpočtu (od roku 2003),
- f) zpracování různých analytických sestav pro dohled nad penzijními fondy.

Soubory dat jednotlivých penzijních fondů (tj. údaje o nových účastnících a změny ve stávajících smlouvách s účastníky) jsou překontrolovány informačním systémem MF, chybná data jsou vrácena příslušnému penzijnímu fondu k provedení oprav, případně vyloučena ze zpracování.

Následně jsou zpracovány výstupy, které obsahují jednak vypočítaný objem státního příspěvku pro jednotlivé fondy, který jim je MF povinno ve stanoveném termínu poukázat na samostatný účet u jejich depozitáře, jednak objemy státních příspěvků, které jsou naopak penzijní fondy také ve stanovených termínech povinny vrátit do státního rozpočtu.

Při podávání čtvrtletních žádostí o poskytnutí státního příspěvku dodržely penzijní fondy zákonem stanovené termíny, státní příspěvky byly MF rovněž poukazovány v souladu s podmínkami zákona č. 42/1994 Sb.

Počet chyb po ověření žádosti se v kontrolovaném období snižoval. Zároveň se v kontrolovaném období zvyšovala i celková „úspěšnost“ žádostí o státní příspěvek.

3. Včasnost a správnost vrácení státních příspěvků do státního rozpočtu

V metodice informačního systému je stanoveno, že pokud penzijní připojištění zaniklo nebo zanikne za podmínek uvedených v zákoně č. 42/1994 Sb., kdy je penzijní fond povinen vrátit státní příspěvky do státního rozpočtu, vypočítá se vrácená částka jako součet státních příspěvků z jednotlivých měsíců za konkrétní smlouvu, a to z aktuálního stavu jednotlivých smluv. Do vrácené částky jsou přitom zahrnuty i státní příspěvky, které byly – nebo měly být – do penzijního připojištění převedeny z předchozích smluv individuálním převodem, hromadným převodem nebo připojením. Do informačního systému MF tak lze v těchto případech úspěšně vracet pouze státní příspěvek ve výši, která odpovídá výši státního příspěvku vypočítaného tímto informačním systémem, nikoliv však částky nižší.

Např.:

- k listopadu 2003 požadovalo MF na základě výpočtu informačním systémem MF vrácení státního příspěvku od PF Stabilita u 207 smluv v částce o téměř 310 tis. Kč vyšší, než kterou se pokoušel vracet penzijní fond. Důvodem, proč nebylo vrácení státních příspěvků úspěšné, byla ve 147 případech chyba 707 (vrácená částka je menší než částka vypočítaná IS), výskyt dalších chyb byl malý,
- od PF ČP požadovalo MF vrátit v letech 2001 až 2003 státní příspěvky u 1 735 smluv, přičemž rozdíl mezi částkou vypočítanou informačním systémem MF a částkou, kterou se pokoušel vracet penzijní fond, činil téměř 2 289 tis. Kč,
- od ABN AMRO požadovalo MF k datu 31. 12. 2003 vrátit státní příspěvky u 109 smluv, přičemž rozdíl mezi částkou vypočítanou informačním systémem MF a částkou, kterou se pokoušel vracet penzijní fond, činil téměř 81 tis. Kč,
- od CREDIT SUISSE pak požadovalo MF k datu 31. 12. 2003 vrátit státní příspěvky u 199 smluv, přičemž rozdíl mezi částkou vypočítanou informačním systémem MF a částkou, kterou se pokoušel vracet penzijní fond, činil téměř 481 tis. Kč,

- u PF ČS bylo zjištěno celkem 40 smluv, u kterých došlo k opožděnému vracení státních příspěvků v důsledku vykazání chyby 707. Penzijní fond uhradil tento rozdíl nestandardním způsobem, ze svého provozního fondu.

MF mělo v průběhu kontrolovaného období k dispozici údaje o objemu státních příspěvků vrácených po uplynutí lhůty stanovené zákonem č. 42/1994 Sb. za jednotlivé penzijní fondy. Celkový objem uvádí tabulka č. 3.

Tabulka č. 3 – **Státní příspěvky vrácené po uplynutí zákonné lhůty** (v tis. Kč)

Rok	1. čtvrtletí	2. čtvrtletí	3. čtvrtletí	4. čtvrtletí
2001	11 590	12 070	13 521	21 683
2002	19 510	20 098	16 188	20 041
2003	12 576	15 222	16 212	19 115

Zdroj: Soubory M3 z informačního systému MF.

Kontrola nezjistila a MF neprokázalo, že by systematicky a důsledně řešilo tyto případy a uplatňovalo vůči penzijním fondům sankce. Ponechalo na penzijních fondech, aby postupně odstraňovaly chyby a vracely státní příspěvky po uplynutí zákonných lhůt bez sankcí. Některé státní příspěvky tak nebyly vráceny i po dobu několika let, důvodem ze strany penzijních fondů byly většinou nedostatky v evidenci smluv z období před slučováním a likvidací některých penzijních fondů.

Z výstupů zpracovaných informačním systémem MF vyplývá, že MF disponuje i údaji o dlouhodobě nevrácených státních příspěvcích a od roku 2003 má k dispozici i výši tzv. předpokládaného penále k nim („předpokládané“ znamená k datu zpracování, skutečné penále lze stanovit až po úhradě závazku).

Tabulka č. 4 – **Objem nevrácených státních příspěvků a předpokládané penále** (v tis. Kč)

Rok	Nevrácené státní příspěvky	Předpokládané penále k 31. 12.
2001	6 344	–
2002	5 276	–
2003	4 765	2 127

Zdroj: Soubory M5 z informačního systému MF.

Nejvyšší objem dosud nevrácených státních příspěvků u jednoho konkrétního fondu byl zjištěn podle zpracování MF k měsíci červnu 2004 ve výši přesahující 1 202 tis. Kč; z kontrolovaných penzijních fondů vykazoval CREDIT SUISSE více než 324 tis. Kč a PF Stabilita 239 tis. Kč.

Znalost výše uvedených skutečností nevyvolala u MF adekvátní reakci, neboť MF

- penzijním fondům nestanovilo, s výjimkou PF Stabilita, za nesplnění povinnosti vrátit státní příspěvky v zákonem stanovených termínech žádné sankce, a nevyužilo tak možnosti dané ustanovením § 43 odst. 1 zákona č. 42/1994 Sb., v němž je mj. stanoveno: „*Jestliže ministerstvo při výkonu státního dozoru zjistí, že penzijní fond porušuje nebo neplní povinnosti stanovené v tomto zákoně, ... může podle závažnosti a povahy zjištěných nedostatků penzijnímu fondu*
 - uložit, aby zjištěné nedostatky ve stanovené lhůtě odstranil ...,*
 - uložit pokutu až do výše 5 000 000 Kč; o výši pokuty se sníží část zisku, která se rozděluje podle § 35 na základě rozhodnutí valné hromady, ...“;*
- vůči penzijním fondům, s výjimkou PF ČP a CREDIT SUISSE, nezhájilo řízení, jehož výsledkem by byla penalizace;
- neupozorňovalo penzijní fondy a spoléhalo na to, že jsou dostatečně obeznámeny s možnostmi informačního systému MF pro vracení státního příspěvku. Důrazněji neupozorňovalo penzijní fondy na možnosti jak vrátit alespoň část státních příspěvků při zániku penzijního připojištění, kdy je penzijní fond povinen vrátit státní příspěvky do státního rozpočtu ve výši předepsané informačním systémem MF;

- nereagovalo na případy, kdy se odbytné stalo předmětem dědického řízení nebo kdy účastník zemřel a nevznikl mu nárok na penzi nebo výplatu jednorázového vyrovnání, kdy je pro penzijní fondy z hlediska reálných lhůt problematické dodržet ustanovení § 30 odst. 4 písm. a) zákona č. 42/1994 Sb., které mj. stanoví:

„Částky státního příspěvku poukázané penzijnímu fondu podle odstavců 1 a 2, které nebyly použity na uspokojení nároků podle § 23, 24 a 25, je penzijní fond povinen vrátit ministerstvu, a to

a) do šesti měsíců ode dne zániku penzijního připojištění v případě vzniku nároku na odbytné podle § 23 a v případě dědictví podle § 25, ...“

Kromě délky dědického řízení ovlivňuje dodržení stanovené lhůty i termín, kdy je penzijním fondům zpětně (po zpracování analytických sestav MF) poskytována informace o roku a měsíci úmrtí účastníka, tj. o posledním měsíci, za který může být vyžádán státní příspěvek.

4. Dodržování podmínek při převodu prostředků penzijního připojištění účastníka k jinému penzijnímu fondu

Při převodech penzijního připojištění účastníků k jiným penzijním fondům bylo v kontrolovaném období zjištěno u PF ČP, PF Stabilita, PF ČS nedodržení tříměsíční lhůty pro převod prostředků stanovené v § 24 odst. 1 a 2 zákona č. 42/1994 Sb. U těchto penzijních fondů se nedodržení lhůty pohybovalo v rozmezí od hodnoty blízké 0 % do cca 8,7 % z celkového počtu žádostí o převod.

V souvislosti s převody ukončoval PF Stabilita a PF ČP penzijní připojištění v informačním systému MF zpětně, k datu, kdy byl naposled uhrazen účastnický příspěvek. Podíl takto ukončovaných smluv se pohyboval v rozmezí od 10,6 % do 11,3 % z celkového počtu žádostí o převod.

Relativně benevolentním přístupem penzijních fondů ke zpětnému ukončování smluv k datu poslední platby dochází k tomu, že může být účastníkům u fondů, ke kterým jim byly převedeny prostředky, poskytován zpětně státní příspěvek i za období, ve kterém nebyli oprávněni k uzavření další smlouvy o penzijním připojištění, neboť neplnili podmínky stanovené § 19 odst. 3 zákona č. 42/1994 Sb. MF tyto státní příspěvky poskytuje.

Penzijní fondy při své činnosti často dostatečně nevyužívají možnosti vypovědět penzijní připojištění v souladu s ustanovením § 18 odst. 1 zákona č. 42/1994 Sb., neboť smlouvami, u nichž není např. i po dobu několika let hrazen účastnický příspěvek, se obvykle zabývají až v souvislosti s žádostmi účastníků o převod penzijního připojištění k jiným penzijním fondům. V současné době však začínají penzijní fondy ve zvýšené míře údaje o neplaticích účastnících sledovat a vyzývají je k úhradě příspěvků.

5. Správnost a včasnost evidence státních příspěvků, příspěvků účastníků a podílů na výnosech hospodaření penzijního fondu

V ustanoveních § 27 odst. 3 a § 29 odst. 1 zákona č. 42/1994 Sb. je stanoveno:

„Příspěvky se platí do konce kalendářního měsíce, na který se platí, nebo pokud se příspěvky platí dopředu na delší období, do konce prvního kalendářního měsíce tohoto období. Příspěvek účastníka se považuje za zaplacený do konce kalendářního měsíce, je-li příspěvek do konce kalendářního měsíce připsán na účet penzijního fondu u jeho depozitáře.“

„Na každý kalendářní měsíc náleží za každého účastníka, který včas (§ 27 odst. 3) zaplatil na tento měsíc příspěvek, jeden státní příspěvek.“

Z těchto ustanovení lze dovozovat, že účastníkovi, který včas zaplatí svůj příspěvek, bude také včas vyžádán a na jeho účet připsán státní příspěvek v příslušné zákonné výši a že následně budou účastníkovi poskytnuty podíly na výnosech hospodaření penzijního fondu vztahující se jak k jeho příspěvkům, tak k případným příspěvkům zaměstnavatele a třetích osob. V řadě případů jsou státní příspěvky dožádány i v době několika měsíců, případně let poté, co účastník svůj příspěvek zaplatil. Pro účastníky z toho až na výjimky plyne, že za období, kdy pro něj

nebyl úspěšně vyžádán státní příspěvek, neobdrží v souladu s ustanoveními penzijních plánů výnosy ze státních příspěvků. Ty obdrží teprve za rok úspěšného vyžádání státního příspěvku a za dobu, po kterou byly připsány na jeho účet, tedy nejen s časovou prodlevou, ale vzhledem ke snižujícímu se zhodnocování prostředků účastníků také v nižší částce než v případě, kdy by byl státní příspěvek vyžádán a připsán na jeho účet bezprostředně.

Impulsem pro dodatečné poskytnutí výnosů je zpravidla reklamacie ze strany účastníka.

Při kontrole správnosti a včasnosti evidence příspěvků jednotlivých účastníků, k nim náležejících státních příspěvků a výnosů z příspěvků a státních příspěvků bylo zjištěno několik okruhů problémů, které penzijní fondy u jednotlivých účastníků řešily na základě vlastního zjištění, po reklamaci účastníka nebo k jejichž řešení prozatím nepřistupovaly:

- nesrovnalosti mezi rodnými čísly uváděnými penzijními fondy a rodnými čísly v centrální evidenci obyvatelstva (zprůsnění podmínek pro poskytování státních příspěvků ze strany MF k 1. 1. 2001),
- chybné či opožděné přiznání státních příspěvků v důsledku nepromítnutí změn smluv, nesprávného členění plateb apod.,
- pozdní připsání státních příspěvků z důvodu nesprávného nebo pozdního ukončení penzijního připojištění předchozím penzijním fondem, kdy byla informačním systémem MF vykazována ke stejnému rodnému číslu již existující smlouva o penzijním připojištění,
- ostatní důvody, např. chybné zadání věty do informačního systému MF a následné, někdy opakovaně chybné opravování vykázaných chyb.

U některých penzijních fondů bylo zjištěno, že na účtech účastníků, kteří byli převedeni k nástupnickému penzijnímu fondu, jsou evidovány státní příspěvky, které penzijní fond v období po uskutečnění převodu vyžádal ze státního rozpočtu. Penzijní fond nepřevedl tyto státní příspěvky nástupnickému penzijnímu fondu ani je nepoukázal účastníkovi a neoprávněně si je ponechal.

Tyto okruhy problémů souvisejí i se skutečností, že pro plnění výše uvedených závazků a povinností penzijních fondů vůči účastníkům penzijního připojištění nejsou zákonem č. 42/1994 Sb. většinou stanoveny lhůty a kromě účastníků nemá jejich plnění kdo vymáhat. Lhůty pro plnění povinností penzijních fondů vůči státu jsou stanoveny, ale jejich dodržování není vymáháno a vynucováno.

6. Metodické vedení penzijních fondů, závaznost vydaných pokynů pro penzijní fondy

Metodika informačního systému MF je členěna do tří základních metodických pomůcek, tj. na „Čtvrtletní žádost o státní příspěvek penzijního připojištění“, „Informace a vracení státního příspěvku penzijního připojištění“ a „Číselník chyb a zpráv“, které jsou průběžně aktualizovány formou dodatků. Další metodickou pomůcku tvoří „Informace pro penzijní fondy“, které MF zasílá jak penzijním fondům, tak jejich depozitářům.

Přestože ustanovení § 30 odst. 6 zákona č. 42/1994 Sb. stanoví, že „*Ministerstvo může vyhláškou stanovit náležitosti žádosti o poskytnutí státního příspěvku.*“, ustanovení § 37 odst. 4 zákona č. 42/1994 Sb. stanoví, že „*Ministerstvo může vyhláškou stanovit náležitosti evidence účastníků u penzijního fondu.*“, nevyužilo MF výše uvedených zákonných zmocnění k vydání vyhlášky, která by upravila závazným způsobem náležitosti žádosti o poskytnutí státního příspěvku, případně i náležitosti evidence účastníků u penzijního fondu, čímž by v této oblasti zabezpečilo právní závaznost a vymahatelnost, kterou jeho dosavadní metodické pomůcky a pokyny postrádají.

Nevydání vyhlášky zdůvodňuje MF nutností změny ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 42/1994 Sb., ve kterém je mj. uvedeno, že „*Penzijní fond podává čtvrtletně písemnou žádost o poskytnutí státního příspěvku souhrnně za všechny účastníky, kterým náleží státní příspěvek ...*“, a to proto, že penzijní fondy předávají data za své účastníky na technickém nosiči dat jako součást písemné žádosti o státní příspěvek penzijního připojištění. Toto zdůvodnění nelze

považovat za zdůvodnění relevantní. Zákon č. 42/1994 Sb. v § 42 opravňuje MF provozovat za podmínek stanovených zvláštním zákonem informační systém i požadovat od penzijních fondů informace v potřebném rozsahu.

Od vzniku penzijního připojištění do konce roku 2003 provedlo MF u 35 z 46 penzijních fondů, jimž udělilo povolení ke vzniku a činnosti, 65 kontrol nebo dohlídek.

V letech 2000 až 2003 došlo v důsledku likvidace ke zrušení 5 penzijních fondů, z toho 2 na základě rozhodnutí akcionářů a 3 na základě rozhodnutí MF pro porušování zákona č. 42/1994 Sb., které ohrožovalo nároky účastníků penzijního připojištění z důvodů závažných nedostatků a které se projevovalo v hospodaření těchto penzijních fondů. U všech rušených penzijních fondů, i u těch, u nichž byl nejprve ustanoven správce majetku, byl MF po dohodě s Komisí pro cenné papíry jmenován likvidátor penzijního fondu. U žádného z těchto penzijních fondů není dosud likvidace ukončena, u čtyř z nich probíhalo v době kontroly konkurzní řízení.

III. Ostatní zjištění

V průběhu kontroly byly zjištěny další skutečnosti, které byly v rozporu se zněním zákona č. 42/1994 Sb., které se však bezprostředně nedotýkaly čerpání příspěvků ze státního rozpočtu.

Např.:

1. PF Stabilita nedodržel ustanovení § 8 odst. 5 a 6 zákona č. 42/1994 Sb., v nichž je mj. stanoveno, že *„Běžný účet u jiné banky, než je depozitář, si může penzijní fond zřídit po oznámení svému depozitáři, a to pouze jako podmínku otevření vkladového účtu. Po zřízení vkladového účtu je penzijní fond povinen zůstatky na tomto běžném účtu převést na vkladový účet nebo na běžný účet vedený u depozitáře.“* a že *„Při změně depozitáře může mít penzijní fond otevřen samostatný běžný účet pro přijímání a vrácení příspěvků účastníků u banky, s níž depozitářská smlouva zanikla, ještě po dobu šesti měsíců ode dne zániku této smlouvy.“*, neboť po vydání rozhodnutí MF o schválení nového depozitáře ze srpna 2000 měl u jiné banky otevřeny tři bankovní účty, z nichž jeden uzavřel v červenci 2001 a dva v červnu 2002. Následně uzavřel s toutéž bankou *„Smlouvu o poskytování služeb“*, v níž bylo sjednáno otevření technického účtu pro přijímání příspěvků penzijního připojištění. Zůstatky tohoto účtu byly denně převáděny na příspěvkový účet depozitáře. Platnost smlouvy skončila v lednu 2003. Existence jednoho ze tří neoprávněně otevřených účtů u jiné banky než u depozitáře byla předmětem kontrolního zjištění MF z března 2002.
2. PF Stabilita, PF ČS a PF ČP v některých svých penzijních plánech nerespektovaly ustanovení § 19 odst. 1 písm. a) zákona č. 42/1994 Sb., v němž je mj. stanoveno, že *„Penzijní připojištění účastníka zaniká dnem a) ukončení výplaty poslední penze, ...“*, a tuto možnost zániku penzijního připojištění v nich neuváděly.
3. U 70 smluv penzijního fondu ABN AMRO a u 201 smluv penzijního fondu CREDIT SUISSE bylo zjištěno, že i když penzijní plán ABN AMRO (článek 22 znění platného od 1. 1. 2001) obsahuje ujednání, že *„Jestliže ke dni výpočtu dávky nejsou na osobním účtu účastníka připsány všechny státní příspěvky a podíly na výnosech z hospodaření penzijního fondu, které účastníkovi náleží za dobu trvání penzijního připojištění, dávka se stanoví z výše prostředků evidovaných ke dni výpočtu dávky a částka odpovídající úhrnu státních příspěvků a podílů na výnosech z hospodaření penzijního fondu připsaných dodatečně po výpočtu dávky se vyplatí bez zbytečného odkladu jako doplatek dávky.“*, a penzijní plán CREDIT SUISSE (článek V znění platného od 30. 9. 2002), že *„Doplatky plynoucí z nároků účastníka, zejména státní příspěvky a podíly na výnosech z hospodaření fondu vyplatí fond do 3 měsíců po jejich připsání ve prospěch účastníka. V případě, že částka doplatku po odečtení daně a doručovacích nákladů je nižší než 30 Kč, je doplatek splatný v hotovosti v sídle společnosti, popřípadě jiným způsobem dohodnutým s účastníkem. Při převodu prostředků k jinému penzijnímu fondu zašle fond doplatky neprodleně po jejich připsání na účet, a to v prospěch penzijního připojištění účastníka u jiného penzijního fondu ...“*, o doplatky státních příspěvků žádaly oba penzijní fondy zpětně a opakovaně až s odstupem tří let po výplatě jednorázového vyrovnání. Tyto dodatečně připsané prostředky

nebyly penzijními fondy bezodkladně vyplaceny jako doplatek dávky, tak jak to ukládá penzijní plán, nebo nedošlo k jejich převedení nástupnickému penzijnímu fondu. O takto získaných částkách státních příspěvků penzijní fondy své bývalé účastníky neinformovaly a předmětné částky si neoprávněně ponechávaly.

Dále bylo zjištěno, že penzijní fondy evidují u některých účastníků penzijního připojištění, kterým bylo vyplaceno jednorázové vyrovnání, na jejich účtech rovněž zůstatky výnosů ze státních příspěvků, výnosy z příspěvků účastníka, příspěvky zaplacené účastníkem, popř. jeho zaměstnavatelem nebo jsou na jejich individuálních účtech evidovány zůstatky po jednorázovém vyrovnání.

4. U PF ČS bylo kontrolou smluv, u kterých účastníci požádali v období 2001 až 2003 o výplatu odbytného, zjištěno, že do pojištěné doby byly započteny i měsíce, kdy účastníci neplatili příspěvky a kdy byly na jejich účty připsány částky bonusů a prémie, které jim penzijní fond poukazoval ze svého majetku v rámci prémiových akcí v období 8/1995 – 8/1999. K takto připsaným peněžním prostředkům byly čerpány státní příspěvky. Rozhodnutím MF bylo penzijnímu fondu uloženo neoprávněně čerpané státní příspěvky vrátit na účet MF, dále bylo MF stanoveno, že v rámci „zachování dobré pověsti systému penzijního připojištění a co možná nejmenšímu dopadu na účastníky penzijního připojištění“ budou moci být, po vrácení neoprávněně čerpaných státních příspěvků, příspěvky účastníků získané od penzijního fondu v rámci prémiových akcí ponechány na jejich účtech i v informačním systému MF. Tak byla zachována pojištěná doba i za měsíce, za které byl neoprávněně poskytnutý státní příspěvek vrácen do státního rozpočtu. MF si přitom bylo vědomo, že penzijní fond nemůže přispívat účastníkovi a že účastník nebude pro započtení pojištěné doby povinen uhradit minimální zákonem stanovenou částku. Státní příspěvky v celkové výši 24 769 215,54 Kč byly na účet MF vráceny ve dvou platbách 22. 12. 2000.
5. U tří kontrolovaných penzijních fondů bylo zjištěno, že vyvíjely i činnost, která nebyla přímo spojená s poskytováním penzijního pojištění a kterou tedy zákon č. 42/1994 Sb. nepovoluje. Fondy uzavřely smlouvy o hromadném úrazovém nebo životním pojištění svých účastníků, případně zaměstnanců. Ustanovení § 31 odst. 3 zákona č. 42/1994 Sb., v němž je stanoveno, že „Penzijní fond nesmí se svým majetkem nakládat způsobem, který by byl v rozporu se zájmy účastníků.“, nedodržel Winterthur, penzijní fond, a. s. (jehož právním nástupcem je CREDIT SUISSE), když uzavřel smlouvu o skupinovém úrazovém pojištění. Penzijní fond tak poskytuje všem účastníkům penzijního připojištění bez úhrady z jejich strany další produkt – úrazové pojištění, jehož úhrada je prováděna na vrub nákladů penzijního fondu ve výši 3,40 Kč měsíčně za každého pojištěnce. Při počtu cca 600 tis. účastníků je na úrazové pojištění ročně vynakládáno cca 24 500 tis. Kč. Účastníci penzijního připojištění přitom nebyli průkazně informováni o tom, že na tento produkt sami přispívají prostřednictvím sníženého výnosu z hospodaření fondu. Penzijní fond uzavřením této smlouvy nejednal zcela v zájmu účastníků penzijního připojištění.

IV. Opatření přijatá ke kontrole NKÚ č. 98/04 a jejich realizace

K některým kontrolním zjištěním MF nepřijalo opatření proto, že

- a) byla řešena v nepřijatém návrhu novely zákona č. 42/1994 Sb. z října 2001 a v návrhu novely téhož zákona z října 2002, o níž však bylo rozhodnuto, že bude zajišťovat jen slučitelnost s právem Evropské unie,
- b) MF neshledalo důvody pro přijetí opatření ke zjištění NKÚ
 - k případům udělování povolení ke vzniku a činnosti penzijním fondům, u nichž by činností vyplývající z provozování penzijního připojištění vykonávala v rámci smluvního ujednání jiná právnická osoba,
 - týkajícím se nejednoznačnosti pokud jde o ustanovení § 27 odst. 3 ve vztahu k ustanovení § 29 odst. 1 zákona č. 42/1994 Sb., dle nichž účastník, který svůj příspěvek platí předem

- jednorázově na delší období a jehož příspěvek přitom nebyl připsán včas na účet depozitáře, ztrácí nárok na státní příspěvek za celé toto období,
- c) některá zjištění nebyla zohledněna v novele zákona 42/1994 Sb. provedené zákonem č. 170/1999 Sb., i když MF uvádělo opak, ani v žádné další úpravě zákona č. 42/1994 Sb.

Zjištění se týkala

- stanovení horní hranice přidělu do rezervního fondu tak, aby byla vyloučena možnost, že ve prospěch účastníků penzijního připojištění a osob, jejichž penzijní připojištění zaniklo v roce, za který se zisk rozděluje, nebude poskytnuta žádná část zisku,
- stanovení obsahu evidence penzijních fondů vedené MF a stanovení údajů, které mají být z této evidence veřejně přístupné.

V. Shrnutí

Ministerstvo financí

- neuplatňovalo vůči penzijním fondům, až na výjimky, sankce (pokuty, penále) za pozdní vrácení státních příspěvků, přestože mělo potřebná data k dispozici ve svém informačním systému,
- nezamezuje možnosti vyžadovat státní příspěvky i dlouhodobě zpětně, případně i ke smlouvám, které jsou již ukončeny; nemůže tak bez provedené kontroly zajistit, aby takovéto státní příspěvky byly buď dodatečně vyplaceny účastníkovi nebo vráceny do státního rozpočtu, a nestaly se součástí výnosů penzijního fondu,
- nevyužilo zákonného zmocnění k vydání vyhlášky, např. ke stanovení náležitostí žádosti o státní příspěvek, kterou by byla vyřešena chybějící právní závaznost,
- nedostatečně využívalo výstupů informačního systému k provádění kontrol u penzijních fondů a k jejich motivaci k dodržování zákonem stanovených lhůt pro vrácení státních příspěvků v případech stanovených zákonem,
- nedostatečně informovalo penzijní fondy o způsobu jak vracet státní příspěvky v jiné než informačním systémem MF vypočtené výši,
- nenavrhlo úpravu zákona, která by v případě úmrtí účastníka, kdy se prostředky jeho penzijního připojištění stávají předmětem dědického řízení, stanovila pro vrácení státních příspěvků vyžádaných k tomuto penzijnímu připojištění reálně dodržitelnou lhůtu.

Penzijní fondy

- nevěnovaly mnohdy dostatečnou pozornost zadávání údajů do informačního systému MF, v důsledku čehož docházelo k chybám, často opakovaným, kdy byly státní příspěvky vyžádány a připsány na účet účastníka se zpožděním, které mohlo způsobit, že za toto období nebyly poskytovány výnosy z těchto státních příspěvků, nebo kdy byly státní příspěvky vráceny do státního rozpočtu po uplynutí zákonem stanovených lhůt,
- dostatečně nedbaly na rychlou vzájemnou komunikaci, zejména při převodech penzijního připojištění účastníků mezi penzijními fondy, a s tím spojené ukončování penzijního připojištění účastníka v informačním systému MF,
- mají v některých případech nedostatky v evidenci účastníků penzijního připojištění i v archivaci dokladů spojených s jednotlivými smlouvami o penzijním připojištění,
- ne vždy dbaly o důsledné dodržování zákona č. 42/1994 Sb. – vedení účtů u jiných bank než u depozitáře, poskytování příspěvků účastníkům z vlastních prostředků, sjednávání jiných produktů než penzijního připojištění,
- nepřevedly zpětně výnosy ze státních příspěvků, které byly z viny penzijního fondu vyžádány s časovou prodlevou, všem oprávněným účastníkům, ale zpravidla jen těm, kteří toto pochybení reklamovali.